

kovali da so jo isti ljudje, da so mestno samozavest oblikovali predvsem meščani in ne morda mogočneži z gradu nad mestom ter da razprave te vrste lahko v skrajnem primeru uporabimo za legitimacijo naše meščanske preteklosti.

Vsekakor je to zelo zanimivo delo za nekoga, ki želi kaj več izvedeti o cehih iz tako rekoč prve roke, neizogibno pa je za raziskovalce zgodovine Celja. Manj arhivsko razgledane bralce bi le opozoril, da ZAC pomeni Zgodovinski arhiv Celje, ZOL Zbirka obrtnih listin, MOC Mestna občina Celje, AF arhivski fond ..., sicer pa bo pozorni bralec lahko to razbral tudi sam. Če ne prej, pa iz sklepnega poglavja Uporabljeni viri in literatura.

Gorazd Stariha

vojni, ko je bila v Tolminu ustanovljena nižja gimnazija in je znova začelo delovati učiteljsiše. Vrata je odprl tudi dijaški dom, ki naj bi skrbel "za smotno učenje in vzgojo po načelih socialistične morale". Tako kot pod Italijo, so tudi v povojnem času poleg srednješolcev v njem bivali tudi osnovnošolci iz raznih od šol preveč oddaljenih krajev ali otroci s slabimi socialnimi razmerami. Sicer pa se je dom vedno prilagajal odpiranju in zapiranju šol v Tolminu in s tem v povezavi je tudi zelo nihalo število gojencev.

Tretji del zbornika je namenjen utrinkom iz domskega življenja. Dogodkov iz časa svojega bivanja v domu so se spomnili nekdanja gojenca Danilo Bordignon in Ivan Božič, vzgojiteljici Ida Gabršček in Nasta Leban ter nekdanji ravnatelj Marjan Klavora.

Aleksandra Pavšič Milost

Dijaški dom Tolmin 1919-1999, Dijaški dom Tolmin 1999, 120 strani

V minulem letu, ob osemdesetletnici obstoja, je Dijaški dom Tolmin izdal lično oblikovan in vsebinsko bogat jubilejni zbornik. Stodvajset strani obsegajoča knjižica ima tri vsebinske sklope.

V prvem delu, uvodnih besedah, so svoje misli ob častitljivi obletnici povedali sedanji ravnatelj doma Darjo Velušček, minister za šolstvo in šport Pavle Zgaga, višja svetovalka za dijaške domove Danica Starkl ter nekdanja gojenca doma, sedanji minister za kulturo Jožef Školč in pisatelj Rudi Šeligo.

Osrednji, najdaljši del je namenjen zgodovinskemu pregledu, ki so ga izčrpno podali trije avtorji. Vlasta Tul, arhivska svetovalka iz Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici, je podrobno obdelala obdobje od ustanovitve doma do kapitulacije Italije, povojni čas pa sta orisala Damjana Fortunat Černilogar iz tolminske muzejske zbirke (obdobje od 1945 do 1979) in v Dijaškem domu Tolmin zaposleni Edvard Mendot (obdobje od 1980 do 1999).

Začetki domskega varstva v Tolminu segajo v leto 1919, ko je bil tam ustanovljen konvikt Francesca Scodnika. Ustanovitev je povezana z začetki delovanja učiteljsiše v Tolminu. Po prvi svetovni vojni, ko je velik del Primorske pripadal Italiji, italijanska oblast namreč ni dovolila obnoviti učiteljsiše v Gorici, ker se je bala, da bi se tam krepilo močno slovansko in protiitalijansko jedro. Primernejše in manj ogrožujoče okoliščine so se jim zdele v Tolminu, ki je s tem dobil vlogo izobraževalnega središča. Ustanovitev konvikta je obenem z rešitvijo stanovanjskega problema dijakov ponujala tudi možnost popolnega nadzora nad gojenci in italianizacije tedaj povsem slovenskega okolja. Italijani so želeli, da bi konvikt postal "gojišče nove kulture in nove zavesti", čemur je bilo podrejeno celotno življenje v ustanovi.

Po kapitulaciji Italije so konvikt zaprli. Potreba po domskem varstvu se je spet pokazala po drugi svetovni

Ivanka Zajc Cizelj, Osnovna šola Celje 1777-1919, Publikacije Zgodovinskega arhiva Celje, Študije 5, Celje 2000, 176 strani

V publikaciji Študije 5, ki jih izdaja Zgodovinski arhiv Celje, je konec leta 2000 izšla študija Ivane Zajc Cizelj Osnovna šola Celje 1777-1919. Delo je razdeljeno na devet poglavij, poleg tega pa ima še uvod in opombe. V študiji, ki temelji predvsem na statistični obdelavi arhivskih virov šolskih in upravnih fondov, ki jih hrani Zgodovinski arhiv Celje, obravnava osnovno šolstvo od uveljavitve prvega osnovnošolskega zakona, sprejetega leta 1774, do razpada monarhije leta 1918. Avtorici je arhivsko gradivo teh fondov dalo izvirne podatke o otrocih in šolah, ki so jih obiskovali v mestu Celju in okolici. Pri svojem delu je uporabila predvsem šolske kataloge, ki pa niso ohranjeni v celoti, kronike, ki povedo marsikaj, čeprav niso povsem objektivne, in dokumente mestnega šolskega sveta, občine in celjskega okrožnega urada Celje. Poleg podatkov, ki so ji bili na voljo v celjskem arhivu je zbrala še podatke, ki jih je našla v arhivu Slovenskega šolskega muzeja, in sicer o razmerju glavne šole in nedeljskih ter nadaljevalnih šol. Z obravnavano tematiko se ni omejila samo na gradivo, ki ga hranijo slovenske institucije, ampak je pregledala gradivo v deželnem arhivu v Gradcu, a je tam našla le malo podatkov. Na podlagi vsega tega je izdelala številne statistične razpredelnice, ki jih je popestrila z izvirnimi ugotovitvami in sklepi.

K nekaterim poglavjem je napisala obsežne uvodne študije, ki temeljijo na literaturi in državnih in deželnih zakonih; z njimi je želela približati bralcu zgodovinski razvoj osnovnega šolstva, še posebej na ozemju celjskega območju. Začela je s splošno šolsko naredbo, s katero je bila uzakonjena splošna šolska obveznost ne glede na stan in spol od 6 do 12 leta starosti. Uvedene so bile tri vrste ljudskih šol: trivialke, glavne šole in normalke. Politična šolska ustava iz leta 1805 ni prinesla bistvenih sprememb,